

prof. dr. Jusuf Ramić

bosanski namjesnici turskog (osmanskog) doba u Egiptu

Sažetak

Visoke položaje u Carevini poslije sultana i šejhu-l-islama obnašali su veliki veziri, sadru azami, iz reda bošnjačkog naroda: Ibrahim-paša Bošnjak 13 godina je bio veliki vezir, Ahmed-paša Hercegović 10 godina, dok je Damad Ibrahim-paša obnašao funkciju velikog vezira pet godina. Poslije toga slijedi Ali-paša Semiz (4 godine), Ali-paša Hadim (3 godine), Malkoč Ali-paša, Ahmed-paša Sari i Meleć Mehmed-paša kao posljednji bosanski veliki vezir u Otomanskom carstvu.

Neki od njih umrli su i ukopani u Egiptu u gradskom groblju Karafa u Kairu, kao, npr., Ali-paša Hadim, Ahmed-paša Sarhoš, Junus-paša, Bećir-paša itd.

Oni su svojim radom i zalaganjem doprinijeli proširenju Carstva i njegovom kulturnom uzdizanju. U Egiptu su mnogi od njih uredili sudstvo, upravu itd. tako da je Egipat krenuo krupnim koracima naprijed. Promijenili su sustav koji je tada bio na snazi i reformirali sistem školstva. Otuda su Bošnjaci, odnosno Bosanci, zauzimali ključna mjesta ne samo u Bosni nego i u drugim pokrajinama velikog Otomanskog carstva.

Ključne riječi: sultan, Bošnjak, Otomansko carstvo, uprava, prosvjeta.

OSMANSKO OSVAJANJE EGIPTA

Turci (Osmanlije) su prvo zauzeli Siriju 1516. god. Odlučujuća bitka vođena je kod Merdžidabika, nedaleko od Halepa. Tu su Mameluci doživjeli poraz, a Turci (Osmanlije) su se domogli

velikog ratnog plijena i nastavili svoj pohod prema Damasku. Kada su zauzeli i ovaj grad okrenuli su se prema Egiptu. Tada je sultan Selim I zatražio od muftije Alija Džemalija šerijatsko opravdanje za napad na Egipat i postavio muftiji tri pitanja:

prvo pitanje: „Ako jedan padišah islama u svetoj borbi (dži-had) za iskorjenjivanje bezbožnika bude ometen zbog pomoći koju tome bezbožniku pruža drugi padišah, da li je, po Šerijatu, dopuštena borba protiv njega i zaplijena njegove imovine?“ Potvrđan odgovor obrazložen je hadisom (predanjem) u kojem se kaže: „Ko bezbožnicima pomaže i sam je bezbožnik“;

إذا نادى أحد سلاطين الإسلام بالجهاد لعيدة الملحدين فصادفته عواقب بسبب المساعدة التي يبديها سلطان آخر من المسلمين، فهل تبيح الشريعة الأول أن يستولى على ملك الثاني؟ فكان الجواب: نعم، بالاستناد إلى الحديث الذي يقول: "من نصر كافرا فهو كافر."

drugo pitanje: „Ako neki narod koji je prihvatio islam (Egipćani) utječe na udaju i ženidbu svoje djece s nevjernicima (Čerkezi) umjesto s muslimanima, da li je dopuštena borba protiv tog naroda?“ „Bez daljnjeg“, glasio je odgovor;

إذا كانت أمة من الأمم تدن بالاسلام (يريد المصريين) تؤثر تزويج أبنائها من الكفار (يريد الشركسة) بدلا من تزويجهم من المسلمات فهل يجوز مقاتلة هذه الأمة؟ فكان الجواب: لا شك في ذلك.

treće pitanje: „Ako neki narod tobože pod izlikom islama, koji ispovijeda, na svoj novac utiskuje riječi svoje vjere, a zna da će taj isti novac doći u ruke krivovjernika koji će s tim novcem ići stranputicom i nositi ga sa sobom u svom nečistom stanju, šta treba uraditi s takvim narodom?“ Odgovor je glasio: „Ako to ne sprečavaju, dozvoljava se borba protiv njih.“

إذا كانت أمة تتفق في احتجاجها برفع كلمة الإسلام فتنتش آيات كريمة على التراهم و الذنائب مع علمها بأن التصارى و اليهود يتداولونها هم و بقية الملاحدة فيدنسونها و يرتكبون أفعال الخطايا بحملها معهم إذا ذهبوا إلى بيوت الخلاء، فما ينبغي أن تعامل هذه الأمة؟ فكان الجواب: إذا رفضت هذه الأقلاع عن هذه العادة جازت محاربتها.

Nakon ovih pitanja i odgovora sultan Selim I krenuo je u osvajanje Egipta. Odlučujuća bitka vođena je nedaleko od Kaira u kojoj je poginuo veliki vezir Sinan-paša Borovinić, potomak kneza Tvrtka Borovinića, rođaka i vlastelina Radosava Pavlovića.

Obrazovanje i odgoj stekao je na dvoru sultana Bajezida II. Bio je namjesnik u Hercegovini, Smederevu i Bosni. Imenovan je velikim vezinom neposredno pred pohod na Siriju i Egipat 1516. god. umjesto Ahmed-paše Hercegovića, koji je bio u podmakloj dobi.

Sinan-paša Borovinić poginuo je 1517. god. kod Ridanije u podnožju Mukattama. Zapravo, njega je ustrijelio Tuman-beg, koji se neozlijeđen povukao i sklonio kod arapskog šejha Hasana Mer'ija, a ovaj ga je kasnije isporučio sultanu Selimu I. Kada ga je ugledao sultan Selim, uzviknuo je: „Sada sam osvojio Egipat!“ (*Al-an fetahtu Misr*). Imao je namjeru da ga vodi u Carigrad. Međutim, izdajnici Gazali i Hajir-beg nagovarali su sultana da ga pogubi, pa su jednog dana, kad je sultan izjahao iz jedne ulice, pripremili svjetinu koja je uzvikivala: „Neka Bog podari pobjedu sultanu Tuman-begu!“ Tada je Selimova sumnja dosegla vrhunac, i on ga je objesio na vratima Zuvejla, na istim vratima na kojima su čerkeški Mameluci vješanjem ubijali svoje neprijatelje. Nakog toga sultan Selim je naredio da se njegovo tijelo pokopa sa svim počastima, a i on je prisustvovao pokopu i dženazi. Na kraju, sultan mu je podigao i nadgrobni spomenik.

Potom je na mjesto poginulog velikog vezira imenovao Junus-pašu, koji je predvodio jedinice Bosanskog vilajeta pri zauzimanju Egipta. Prilikom povratka iz Egipta sultan Selim I je Junus-paši, koji je jahao pored njega, rekao: „Osvojismo Egipat, a izgubismo Sinana. Egipat nije ravan Sinanu... I tako, eto, ostavismo Egipat iza nas, a sutra ćemo biti u Gazi.“

Junus-paša nije mogao sakriti svoje nezadovoljstvo nad čitavom tom vojnom, pa je rekao: „Šta je plod tolikih muka i teškoća? Ništa nego to da je pola vojske propalo u pustinji i na bojištu i da je vlast nad Egiptom data u ruke izdajniku Hajir-begu.“ To je bilo dovoljno da „prelije čašu“ Selimova bijesa, pa je dao znak jednom momku iz tjelesne straže koji je na licu mjesta pogubio Junus-pašu. Veliki vezir je ukopan u mjestu koje se i danas naziva po njegovom imenu Han Junus. (Hafadža, *Qissatu-l-edebi fi Misr*, 2/209; Hammer, *Historija*, 1/331).

Od vremena kad je Egipat ušao u sastav Osmanskog carstva, zapažen je priliv velikog broja Bošnjaka, odnosno Bosanaca,

kao namjesnika, vrhovnih sudija, književnika i vaiza u Egiptu. Neki od njih izabrali su Egipat kao mjesto svoga stalnog boravka. O tome imamo podataka u djelima književnog i historijskog sadržaja. Jedno od tih djela jeste i Historija Džebertija (*Adžaibu-l-asar*), u kojem se nalazi prilično veliki broj Bošnjaka koji su radili i djelovali u Egiptu.

Abdurahman Džeberti, autor djela, rođen je u Egiptu 1167./1754. god. Njegov otac bio je profesor na Univerzitetu El-Azhar i jedan od vrlo uglednih ljudi u tom vremenu. Porodica El-Džeberti potječe iz Abisinije, iz Džeberta po čemu je i dobila ovo ime.

Abdurahman Džeberti umro je u Kairu 1240./1825. god. Nema osnove tvrdnjama da je on ubijen na putu prema svojoj kući po naređenju Muhameda (Mehmeda) Alija, na koga se historičar kritički osvrnuo. Ubijen je njegov sin za kojim je tugujući Abdurahman Džeberti izgubio vid potkraj svoga života.

Njegovo djelo *Adžaibu-l-asar* je dijelom hronika, a dijelom nekrolog. Abdurahman Džeberti živio je u vremenu Mameluka i Muhameda (Mehmeda) Alija, a bio je i sudionik francuske okupacije Egipta. *Historija* Džebertija predstavlja dopunu *Historije* Egipta Ibn I'jasa na isti način kao što to Muekitova *Historija* Bosne predstavlja dopunu *Historije* Ibrahima Pečevija.

BOSANSKI NAMJESNICI U EGIPTU

Među istaknutim Bošnjacima namjesnicima u Egiptu bili su: Ahmed-paša Hercegović, Ibrahim-paša el-Bosnevi, Damad Ibrahim-paša, Husrev-paša i njegov brat Mustafa-paša Sokolović, Ali-paša Malkoč, Husein-paša Boljanić, Meleć Mehmed-paša i mnogi drugi.

1. Ahmed-paša Hercegović

Prvi dodiri između Bošnjaka i Egipćana desili su se i prije osmanskog osvajanja Egipta. Historijska djela bilježe da je Ahmed-paša Hercegović u osmansko-mamelučkom ratu 1486. god. bio zarobljen i odveden u Kairo. U Kairu je proveo pet mjeseci, a po nekima godinu dana, nakon čega je vraćen

u Carigrad i imenovan 1488. god. kapudan-pašom, glavnim zapovjednikom svih pomorskih snaga Osmanskog carstva, kasnije je postao vezir, a 1497. god. veliki vezir. Pet puta obnašao je funkciju velikog vezira, a ne četiri puta (dr. Mustafa Cerić, *Bošnjačkih 500...*), tri puta za vrijeme vladavine Bajezida II, a dva puta u vremenu sultana Selima I. Bio je muhafiz u Bursi i član Carskog vijeća jer se oženio kćerkom sultana Bajezida II, koja mu je darovala dva sina: Ali-bega Širija, istaknutog lirskog pjesnika koji je umro u Kairu, i mlađeg mu brata Mustafa-bega. Kada im je otac umro, sultan Selim I uzeo ih je u svoje okrilje, i tu su školovani i odgajani.

Inače, njihov otac Ahmed-paša Hercegović rodom je iz Hercegovine, sin Stjepana Vukčića Kosače. Kao dječaka otac ga je s darovima poslao u Carigrad kao taoca, gdje je nakon nekog vremena prešao na islam. Više od deset godina obnašao je funkciju velikog vezira. U njegovoj sviti bilo je dosta muslimana, ali i patarena. Umro je prirodnom smrću 1518. god., a ukopan je nedaleko od Izmita, pored džamije koju je dao sagraditi.

بعد عزل الوزير الأعظم (علي باشا الخادم) من الوزارة العظمى في إسطنبول تم تعيين أحمد باشا الهرسكي مكانه و ذلك عام 1503 م - 909 هـ و بذلك يكون هذا التعيين هو المرة الثانية لهذا الرجل في تولي أكبر منصب في الدولة العثمانية بعد السلطان و شيخ الإسلام.

و أحمد باشا الهرسكي هو ابن ستيفان قوصاريتش دوق الهرسك و يعرف هذا الدوق أيضا باسم (دوق سانت ساباس) و عندما فتح العثمانيون بلاد البوسنة أرسل هذا الدوق ابنه الصغير إلى قصر السلطان الفاتح في إسطنبول رهينة للدلالة على أنه لن يتسبب في إزعاج الدولة العثمانية و قد أسلم هذا الصغير و حسن إسلامه و أسموه (أحمد) و تلقى تربية إسلامية عثمانية طيبة و أصبح فيما بعد أحد المهيمنين على السياسة و العسكرية العثمانية في عهد السلطان (بايزيد الثاني) و السلطان (سليم الأول).

و قد تولي أحمد باشا هرسك زاده الوزارة العظمى ثلاث مرات في عهد السلطان (بايزيد الثاني) و مرتين في عهد السلطان (سليم الأول). و يذكر هذا الرجل باسم (هرسك زاده) لأنه ابن دوق (حاكم) الهرسك و قد وقع أسيرا أثناء الحرب العثمانية المملوكية عام 1486 م و سيق إلى القاهرة و ظل مقبوضا عليه في مصر مدة خمسة شهور و في بعض المصادر سنة كاملة، و بعد عودته من القاهرة مباشرة أسند إليه منصب قائد الأساطيل العثمانية و قد أصهر إلى اثبيت العثماني الحاكم، و لذلك يطلق عليه لقب (داماك) بمعنى الصهراء، و قد توفي عام 1518 م. (دانشمند 14-15/1)

2. Ibrahim-paša Bošnjak

Neki smatraju da je Ibrahim-paša sin grčkog mornara (Hammer, 1/352), drugi da je porijeklom Talijan ili Hrvat (Danišmend, 5/16), dok ga Muhammed Harb, direktor Balkanološkog instituta u Kairu, smatra Bošnjakom, odnosno Bosancem.

Imenovan je velikim vezirom 1523. god. i na tom položaju ostao je punih trinaest godina. Umro je 1536. godine i ukopan u derviškoj tekiji u Galati, ali bez nadgrobnog spomenika.

Kada je okončana pobuna Ahmed-paše Haina (Izdajnika) u Egiptu, tada je sultan Sulejman Zakonodavac imenovao novog namjesnika Egipta, velikog vezira Ibrahim-pašu Bošnjaka i odaslao ga u Egipat da popravi stanje nastalo ovom pobunom. Bilo je to u augustu 1524. godine. Iz Carigrada Ibrahim-paša je krenuo s pet stotina janjičara, s flotom od dvadeset brodova i s velikim brojem vojnika različitog sastava.

U Egipat je stigao u zvanju velikog vezira i namjesnika ove pokrajine. Tamo je ostao dva mjeseca i trinaest dana, odnosno sedamdeset i tri dana. Kolovođe pobune pogubio je, a onda izdao proglas u kojem se kaže:

Svima koji su zakinuti u pravima bit će vraćeno njihovo pravo. Siromašni i ubogi koji nisu mogli izmiriti svoje obaveze prema lokalnoj upravi, zbog čega su se našli u zatvorima, bit će oslobođeni, a njihova dugovanja podmirena iz državne blagajne. Siročad koja su ostala bez roditelja moraju biti zbrinuta. Sve što je porušeno u Kairu za vrijeme pobune mora se popraviti. Porezi se moraju smanjiti, školstvo reorganizirati, kao i to da se moraju donijeti novi zakoni koji odgovaraju vremenu u kojem se Egipat našao. I sam je to na primjeru pokazao kada je napola porušenu Omerovu džamiju popravio iz svoje blagajne. U dvoru koji je stajao naspram namjesnikove rezidencije, postavio je dvije čvrste kule za čuvanje javnog novca. Osnovao je i egipatsku pomorsku flotu sa sjedištem u Suecu, na čije je čelo postavio Selmana Reisa, koji je dugo godina boravio u Egiptu u vremenu kada su Egiptom vladali Mameluci. Nakon toga se na zahtjev Sulejmana Zakonodavca vratio u Carigrad.

في أغسطس عام 1524 م. - شوال 930 هـ انتهى تمرد (أحمد باشا الخاتن) في مصر الذي أعدم في القاهرة و أرسلت رأسه إلى إستانبول دليلاً على إنهاء التمرد. ثم صدر الأمر السلطاني بإرسال الوزير الأعظم (إبراهيم باشا البوسنوي) إلى مصر لإصلاح أحوالها بعد التمرد (أحمد باشا)، فقام من إستانبول مع بعض أركان الدولة و معه خمسمائة إنكشاري و أسطول مكون من عشر سفن من نوع (المقاديرغة) و ألفا جندي من مختلف الأصلحة العثمانية و سافر إلى مصر في رتبتين: الوزارة العظمى و ولاية مصر، و لم يبق في مصر غير شهرين و ثلاثة عشر يوماً - أي 73 يوماً - أعدم خلالها من زعماء الأعراب المتمردين و نادى المنادي أن من له حق على الدولة فليتقدم و عندما تقدم أصحاب الحقوق أعاد إليهم حقوقهم التي أخذتها منهم الحكومة المحلية و أمر بالإفراج عن الفقراء المسجونين لعدم قدرتهم على أداء ما عليهم من الديون، و أمر بصرف ديونهم من خزانة الدولة، و عمر في القاهرة ما خربه المتمردون، و قلل الضرائب التي فرضتها حكومة المماليك من قبل، و أمر بتنظيم المعارف و أمور الأيتام، و سن القوانين المحلية المناسبة للظروف الخاصة بولاية مصر، و أخذت منصباً جديداً في البحرية العثمانية هو "قبطانية مصر" بحيث يكون مقرها ميناء السويس، و عين في هذا المنصب (سلمان رئيس) و هو قائد بحري عثماني أمضى فترة بمصر في عهد المماليك. و بعد قيام (إبراهيم باشا) بهذه الإصلاحات بمصر عاد إلى إستانبول بعد أن استدعاه السلطان (سليمان القانوني). (محمد حرب، البوسنة و الهرسك ...، 64)

3. Damad Ibrahim-paša

On je Bosanac, rođen u Novom Šeheru kod Žepča. Tu je sagradio džamiju, drugu u Kaniži, te bezistan u Osijeku. Kao adžemi-oglan došao je u Istanbul. Obrazovanje je stekao u Atmejdanskoj školi i kao silahdar primljen je na dvor. Godine 1579. postaje aga janičar, a dvije godine kasnije beglerbeg od Rumelije.

Imenovan je za namjesnika Egipta 1582. god. Njegovo namjesnikovanje u Egiptu trajalo je jednu godinu, šest mjeseci i osamnaest dana. Nakon toga je na vlastiti zahtjev bio opozvan, a umjesto njega kao namjesnik Egipta imenovan je Sinan efendi, bivši defterdar Egipta. Sultan Murat III udovoljio je njegovom zahtjevu. Vratio se u Carigrad preko Sirije, u kojoj je usput pokorio buntovnog bega Druza Maanoglua. Ibrahim-paša bio je oženjen Muratovom kćerkom, sultanijom Aišom, pa je otuda u literaturi poznat i kao Damad Ibrahim-paša.

U Carigradu je nakon povratka imenovan trećim vezir-rom, a zatim u tri navrata velikim vezir-om (april 1596.–oktobar 1596., septembar 1597.–april 1598., januar 1599. –juli 1601.).

Umro je prirodnom smrću 1601. god., a ukopan je u Carigradu ispod nagrobnog spomenika što ga je sam podigao u predvorju Prinčevske džamije. Historičari kažu, navodi Bašagić, da je bio veliki državnik i vojskovođa, velikodušan, plemenit i milosrdan prema svakom čovjeku, čak i prema svojim neprijateljima. U Egiptu, dok je bio namjesnik, nije mnogo poboljšao upravu i stanje u zemlji jer se ubrzo preko Sirije morao vratiti u Carigrad.

ثم تم تعيين (ابراهيم باشا البوسلوي) واليا على مصر عام 1585 م - 993 هـ. واستمرت ولايته سنة وخمسة أشهر وثمانية عشر يوما، وطلب أن يعزل وأن يعين (سلطان أفندي) دفتر دار مصر سابقا بدلا منه فأجابته السلطان إلى كلا المطالبين. (محمد حرب، البوسنة و الهرسك ...، 66)

4. Husein-paša Boljanić

Huseina-pašu Boljanića susrećemo pod raznim nazivima u literaturi. U nekim djelima susrećemo ga pod nazivom Usein-paša, u drugima kao Husein-pašu Bajramovića, a u trećim djelima pod imenom Husein-paša, sin Bajram-agin.

Rodom je iz Boljanića, mjesta koje se nalazi na pola puta između Taslidže (Pljevlja) i Čajniča. Njega je kao i njegovog starijeg brata, ističe Bašagić pozivajući se na Muvekkita, sebi uzeo Mehmed-paša Sokolović i podučio ga državnoj službi.

Husein-paša Boljanić je 1573. god. postao vezir i namjesnik Egipta. Na tom položaju i u tom svojstvu proveo je dvije godine. Nakon toga je opozvan i vraćen u Carigrad. Bio je namjesnik i u drugim pokrajinama pa i u Bosni 1594. god., gdje je, po svojoj prilici, i umro druge godine nakon imenovanja.

Sagradio je lijepu džamiju u Pljevljima poznatu pod imenom Husejnija, za koju je aleme nabavio u Egiptu još dok je tamo bio namjesnik. Aleme je pozlatio s deset hiljada dukata i poslao ih mletačkim lađama iz Aleksandrije. O tome Evlija Čelebi kaže:

„Alemler se i danas sjaje tako kao da su istom izašli iz majstorove ruke; od njihova sjaja ljudsko oko zablješti. Od Sulejman-hanova vremena ovi alemler nisu uopće hrđali. Ova džamija

ima i minber koji je također umjetnički izrađen. Majstor je mramor isklesao da mu se može čestitati na vještini. Iznad mihraba nalazi se slika Kabe na crnoj kadifi izvezena i ukrašena zlatom...

U ovoj džamiji ima još jedna rijetkost koja zaslužuje da se vidi. To su hasure kojima je džamija zastrta; njih je Husein-paša poslao iz Egipta u Sulejman-hanovo doba. To je takva vrsta hasure da ona i danas stoji onako umjetnički izrađena i lijepa kao da je istom izašla iz majstorove ruke, pa će sigurno još mnogo stotina godina tako ostati.“ (*Putopis, Odlomci...*, 2/161, Sarajevo, 1957. god.)

Taslidža je prije Husein-paše bila malo mjesto u kojem je on podigao džamiju i prateće objekte kao i druge hajrate, i tako je ovo malo mjesto postalo velika kasaba.

Njegov brat Sinan-paša, zet Mehmed-paše Sokolovića, obnašao je funkciju namjesnika u više sandžaka Hercegovine. Legator je Čajniča. U njemu je podigao džamiju, a uz džamiju dao je sagraditi mekteb, tekiju, musafirhanu i više dućana. Umro je u Čajniču i ukopan u turbetu pored džamije koja nosi njegovo ime. Tu je ukopana i njegova žena, sestra Mehmed-paše Sokolovića.

5. Mustafa-paša Bošnjak

Nakon smrti Hajir-bega, namjesnika Egipta, imenovan je Mustafa-paša Bošnjak za novog namjesnika u Egiptu. Iz Carigrada je krenuo s pet stotina janjičara smještenih u petnaest plovila. Njegovo namjesnikovanje u Egiptu počelo je krajem oktobra 1522. god., a završeno u maju 1523. god. U Egiptu je kao namjesnik proveo pet mjeseci i sedam dana. Godine 1523. napustio je Egipat i vratio se u Carigrad. Njegovo napuštanje Egipta nije bilo zbog nekih nedostataka u upravljanju pokrajinom, nego zbog toga što je bio potreban Istanbulu, glavnom gradu Carevine.

Mustafa-paša Bošnjak rođen je u Bosni. Bio je zet sultana Selima I i muž sestre sultana Sulejmana. Obnašao je dužnost seraskera i drugog vezira, a onda je imenovan namjesnikom Egipta. Mameluci su bili protiv njegovog imenovanja jer im je bio nepoznat. Otuda je došlo do pobune mamelučkih sultana (Džanim, Danijel i Budak) u želji da se riješe novog namjesnika

i umjesto njega na taj položaj izaberu jednog od njih (Kansu) koji je bio u sviti Hajir-bega. Međutim, pobuna je ugušena, a vinovnici kažnjeni.

Mustafa-paša Bošnjak umro je 1528. god. Ukopan je u Gezbi pored džamije koju je dao sagraditi. Uz džamiju sagrađio je i medresu, zatim tekiju i imaret. Za potrebe medrese uvakufio je 5.000 knjiga. U literaturi se spominje pod imenom Mustafa-paša Čoban (Bašagić), vezir Mustafa-paša (Pečevi), Mustafa-paša Bošnjak (Muhammed Harb).

بعد موت (خاير بك) ثلثي ولاية العثمانيين على مصر بعد (يونس باشا) أصغر السلطان (سليمان القانوني) أمرا بتعيين (مصطفى باشا) والياً على مصر، و قد تحرك من استانبول لتولي مهام منصبه في مصر على رأس خمسمائة جندي انكشاري في خمس عشرة سفينة، وبدأ ولايته على مصر في يوم الجمعة 24 من شهر أكتوبر 1522 م. - 3 من شهر ذي الحجة 929 هـ و (مصطفى باشا) يوشناقي من أبناء البوسنة و كان صهراً للسلطان (سليم الأول) ووالد السلطان (سليمان القانوني) و زوجاً لأخت السلطان (سليمان). و قد ثار مماليك مصر عليه لأنهم رأوه غريباً عنهم إذ تولى الولاية عقب وفاة أحدتهم و هو (خاير بك) و لذا كون هؤلاء المماليك خلفاً ضده برئاسة (جانم) و (دانيال) و (بوداق) و تمثلت غاية هذا الخلف في إقصاء (مصطفى باشا البوسني) من حكم مصر ليتولاه واحد منهم و هو الأمير (قانسو) أحد بكوات معية (خاير بك). و قد نكل (مصطفى باشا البوسني) بهذا الخلف - الذي يعد حركة تمرد سريعاً - و استدعى (مصطفى باشا) من ولاية مصر، فعاد إلى استانبول يوم الأربعاء 12 من شهر رجب 929 هـ - 27 من شهر مايو 1523 م. أي أنه قد تولى ولاية مصر خمسة شهور و سبعة أيام و لم يترك مصر لقصور شاب إدارته بل لاحتياج العاصمة (استانبول) إليه. (محمد حرب، البوسنة و الهرسك ...، 63)

6. Husrev-paša Sokolović

Spominje se u literaturi i kao Husrev-paša Deli. Brat je Mustafa-paše Sokolovića i prvi među njima koji je bio namjesnik Egipta. Imenovan je na ovu dužnost 1534. god., a zatim je pozvan u Carigrad za vezira u Visoku portu. Umro je 1544. god.

7. Mustafa-paša Sokolović

Drugi među Sokolovićima koji je obnašao funkciju namjesnika u Egiptu bio je Mustafa-paša Sokolović, brat Husrev-paše Sokolovića. U literaturi se spominje pod imenom Šahin (Sokol),

odnosno Kara Šahin (Crni Sokol). Ovaj nadimak dobio je za vrijeme osmansko-iranskog rata u vremenu Sulejmana Zakonodavca kada se usmjerio na iranskog šaha Tahmasiba. Priča se da je sultan, kad je vidio hrabrost i odlučnost ovog Bošnjaka, uzviknuo: „Bravo moj sokole!“ i naredio da to bude njegov nadimak.

Imenovan je za namjesnika Egipta 1560. god. i u tom svojstvu ostao je u Egiptu tri godine, pet mjeseci i dvadeset dana. Njegovo namjesnikovanje u Egiptu trajalo je sve do kraja 1563. god., a onda je povučen u Carigrad.

عين (مصطفى باشا البوسنوي) واليا على مصر عام 1560 م - 968 هـ، و قد اشتهر ب (شاهين) و هو بوشلقى و كان بعد أحد أركان الدولة العثمانية و قد قدم إلى مصر في غرة ربيع الأول 968 هـ - نوفمبر 1560 م. و انتهت ولايته في جمادى الآخرة 971 هـ - فبراير 1563 م. و استمرت مدة ولايته على مصر ثلاث سنوات و خمسة أشهر و عشرون يوما. اشترك في الحرب (العثمانية - الإيرانية) في عهد السلطان (القانوني) عندما كان متوجها إلى حزب (طهماسب)، و يقال إن السلطان عندما شاهد بطولة (مصطفى باشا) ناداه قائلا: "أحسنت يا صقري!" و منذ ذلك و لاه مصر و أمر أن يكون لقبه (شاهين). (محمد حرب، البوسنة و الهرسك ...، 64)

8. Behram-paša Sokolović

Treći među Sokolovićima koji je namjesnikovao u Egiptu bio je Behram-paša Sokolović, sin Mustafa-paše Sokolovića (Kara-Šahin). Bio je prvo jemenski, a potom egipatski namjesnik sultana. U Jemenu je sagradio nekoliko džamija i medresa. Uredio je sudstvo i upravu, pa je među Arapima ostao u ugodnoj uspomeni. Umro je oko 1578. god. (Balić, *Kultura Bošnjaka*, 167).

9. Mustafa-paša Pljako

Bošnjak odrastao na carskim dvorima. Godine 1520. imenovan je kapudan-pašom (komandantom mornarice), a kada se oženio uglednom dvorjankom Šahi-Huban, postao je vezir. Bio je namjesnik u Siriji, kasnije u Egiptu, a zatim je otišao u mirovinu. Umro je u Carigradu 1533. god., a ukopan u posebnom turbetu na Ejjubu.

10. Ahmed-paša Hafiz

Došao je na dvor kao adžemi-oglan. Godine 1588. imenovan je za namjesnika Kipra, a dvije godine kasnije bio je namjesnik

Egipta. Četiri godine je kao namjesnik proveo u Egiptu da bi se kasnije vratio u Bosnu, svoj rodni kraj, kao njen namjesnik. Bio je zamjenik velikog vezira Ibrahim-paše, zatim Ali-paše Malkoča (Javuza). Kasnije se povukao u mirovinu. Umro je 1613. god. na putu za Meku. Ukopan je pored džamije koju je sagradio pokraj Kučuk-Karama. (Bašagić, *Znameniti Bošnjaci...*, 335)

11. Ali-paša Semiz

Rodom je iz Prače, mjesta koje se nalazi na pola puta između Sarajeva i Goražda. Nekada je Prača bila važna stanica na karavanskom putu između Sarajeva i Carigrada. Mjesto je dobilo ime po rijeci Prači, koja pored njega protječe.

Ali-paša je bio veoma krupan, pa je otuda i dobio ovaj pridjevak Semiz (Debeli). Došao je na dvor kao adžemi-oglan. Tu je stekao osnovno obrazovanje. Iz dvora je izašao kao janjičarski aga i nastavio kretanje u službi sve dok nije postao namjesnik Egipta, 1543. god. Nakon povratka iz Egipta imenovan je 1561. god. velikim vezirom, da bi nakon četiri godine mudre vladavine umro. Bilo je to 1565. god. Ukopan je u mauzoleju Ejjuba Ensarije. Narod ga je volio jer je bio krajnje pošten i pravedan.

U Prači je 1546. god. sagradio džamiju i turbe, a džamija je ovih dana obnovljena i ponovo stavljena u službu Islamske zajednice. Nakon obnove džamije uslijedila je i obnova turbeta i harema pa je ta graditeljska cjelina proglašena nacionalnim spomenikom BiH. Narod vjeruje da je Ali-paša Semiz ukopan u ovom turbetu. Otud je ova graditeljska cjelina dobila još više na važnosti.

12. Hadim Ali-paša

Među Bošnjacima namjesnicima u Egiptu bilo je vrlo iskrenih, poštenih i pravednih ljudi. Jedan od njih je, prema ocjeni mnogih, bio i Ali-paša Hadim. Imenovan je za namjesnika Egipta 1560. god. U Kairu je godinu dana nakon imenovanja umro. Ukopan je na gradskom groblju Karafa. Iza sebe nije ostavio neko veliko bogatstvo. Bašagić navodi 62 dukata, a Muvekkit tvrdi da je bilo oko dvije hiljade dukata. Bio je, prema Muvekkitu, vrlo osjećajan čovjek, sažaljiv i odmjeren i nadasve plemenit. Svojom pravednošću i velikodušnošću potisnuo je uspomenu svih

naših bivših namjesnika u Egiptu. Egipćani su ga zvali Ali-paša od Karafe i na nogama spominjali njegovo ime.

Inače, Ali-paša Hadim je, prema T. Okiću, Bošnjak iz Drozgametve kod Sarajeva. Jedno vrijeme obnašao je funkciju velikog vezira. Bio je valija Bosne, zatim Temišvara, Budima itd. Sagradio je džamiju koja se po njegovom imenu naziva Ali-pašina džamija u Kladnju. (Vedad Bišćević)

Međutim, mnogi ga poistovjećuju s Gazi Ali-pašom, a to su dvije različite ličnosti. Prvi je umro u Kairu 1561. god., a drugi u Sarajevu 1557. god. Džamija koja je sagrađena u Sarajevu pored Koševskog potoka jeste džamija Gazi Ali-paše, a ne džamija Hadima Ali-paše, kako to tvrde Sejfuddin ef. Kemura i drugi (*Sarajevske džamije*, 271).

Bašagić se nije mogao opredijeliti ni za jedno od ova dva mišljenja: „Koji je Ali-paša ili Hadim ili Temerot ili Sofija sagradio džamiju u Sarajevu, ne mogu razabrati. Prvi je umro u Egiptu, godinu dana prije nego što je sagrađena džamija u Sarajevu, a njemu je Muvekkit pripisuje (*Povijest Bosne*, 1/138). O Temerotovu begovanju na Bosni može se samo nagađati, jer neki stari popisi bosanskih namjesnika iza Sofi Mehmed-bega pišu Ali-beg bez pridjevka. A najveću zbrku čini hronogram, koji je spjevan kada je džamija sagrađena:

*Njegova ekselencija gazi Ali-paša podiže
U ime Boga dom dobrih ljudi.*

*Na svijetu nema sličnog hrama,
To je bogomolja istinske spoznaje, dom iskrenih vjernika.*

*Bog nam nadahnu njen hronostih:
Stijecište asketa, dom onih koji Boga ljube
(968/1560)*

حضرت غازي علي باشا بنا
حسبة لله دار الصالحين
ليس في الدنيا مقام مثله
مسجد العرفان دار الصائقين
اللهم الله لنا تاريخه
مجمع الزهاد دار العاشقين

Osim spomenute trojice, ne bilježi nam historija više nijednog Ali-pašu u ono vrijeme“ (Bašagić, *Znameniti Bošnjaci...*, 344).

Hamdija Kreševljaković bio je decidan, on kaže: „Od nekog vremena nazivaju kod nas Ali-pašu Hadim Ali-pašom, a po tome i njegovu džamiju Hadim Ali-pašinom džamijom kao i obližnju mahalalu, a to je posve krivo. U ovu pogrešku zapao je i rahmetli šejh Sejfuddin Kemura u djelu *Sarajevske džamije* kao i neki drugi naši pisci. Ovom Ali-paši pripada dodatak Gazi, a nikako Hadim. Nad vratima njegove džamije urezan je dodatak Gazi uz Ali-pašino ime. Taj se dodatak nalazi i u najstarijem poznatom beratu što se odnosi na njegovu džamiju, napisanom 1566. god., kao i u drugim ispravama iz kasnijeg vremena.

Hadim Ali-paša je posve druga osoba, i on je naše gore list, a bio je i bosanski sandžak-beg i namjesnik u Budimu, a usto i savremenik Gazi Ali-pašin, koga je nadživio, a umro je kao egipatski namjesnik u Kairu 29. listopada 1560. god. Da je Gazi Ali-paša identičan s Hadim Ali-pašom, onda bi ova džamija stajala u Kairu. Ovu pogrešku treba ispraviti.“ (H. Kreševljaković, *Gazi Ali-paša, a ne Hadim Ali-paša*, Novi Behar, br. 11-14, str. 170-171)

13. Mahmud-paša Bošnjak

Bio je haznadar u sviti Davud-paše, namjesnika Egipta. Nakon opoziva Davud-paše ostao je u Egiptu kao muteferrika i s vremenom se progurao među ugledne misirske begove. Godine 1560. imenovan je za namjesnika u Jemenu, a 1569. god. premješten je u istom svojstvu u Egipat. Pao je kao žrtva atentata prilikom jedne svečanosti u Misiru (Bašagić, *Znameniti Bošnjaci*, 383).

14. Sofi Ali-paša

Sofi Ali-paša porijeklom je iz Bosne. Došao je na dvor među adžemi-oglanima. S dvora je izašao kao aga. Godine 1547. postavljen je za sandžak-bega u Bosni, a deset godina kasnije za beglerbega Mar'aša. Godine 1563. bio je namjesnik u Egiptu. Egipćani su ga zvali „Kilon“ zbog toga što je bio pouzdan i neceremonijalan čovjek. Umro je 1571. god. (Pečevi, 1/363; Bašagić, 344; Hammer, 1/504).

15. Ali-paša Malkoč

Ali-paša Malkoč, s nadimkom Javuz, rodom je iz Bosne. Kao carski silahdar aga imenovan je 1601. god. za namjesnika u Egiptu. Godine 1604. razriješen je te dužnosti i vraćen u Carigrad, gdje je imenovan velikim vezirom. U Egiptu je kao namjesnik proveo dvije godine i tri mjeseca. Umro je u Beogradu za vrijeme pohoda na Ugarsku. Tu je i ukopan 1604. god. Bio je učen, hrabar i veoma strog. Otuda i njegov nadimak Javuz.

U Kairu je sagradio i jedan sebilj koji se i danas zove Sebilj Ali-paše, a nalazi se nedaleko od džamije imama Šafija. Obnovio je i tvrđavu Han Junus i odredio četrdeset konjanika i dvadeset vojnika kao stalnu osmansku posadu na ovom graničnom prolazu preko koga se skoro sve odvijalo.

هو علي باشا مالتوج و أصل لقبه (مالتوفيتش) نسبة إلى عائلته في اليوسنة. ويلقب أيضا ب (باووز) و معناها: الصارم، القاطع لدماء الخارجين على القانون. تلقى تربيته الإسلامية و العلمية في القصر السلطاني بإستانبول و تولى حكم مصر في 10 من شهر صفر 1010 هـ - 10 من شهر أغسطس 1601 م. و تركها متوجها إلى إستانبول في أول سبتمبر 1604 م. و مدة ولايته فيها سنتان و ثلاثة أشهر ... و له من المآثر الحميدة في القاهرة: السبيل الذي يقرب الإمام الشافعي المعروف باسم سبيل علي باشا و جدد قلعة خان يونس و عين لخان يونس أربعين راكبا و عشرين راجلا. (محمد حرب، اليوسنة و الهرسك ... 66)

16. Kodža Musa-paša Vehabović

Kodža Musa-paša rođen je u Vikoču kod Foče. Bio je tri puta namjesnik u Budimu, a jedanput u Egiptu 1630. god. Poginuo je 1647. god. u pomorskoj bici kod Negroponta (Egribuz), a ukopan je u Carigradskoj četvrti Uskudar. Reisu-l-ulema Mustafa Cerić ubraja ga među pet stotina istaknutih Bošnjaka povodom pet stotina godina Ajvatovice.

Podigao je Novu Kasabu kod Vlasenice. Tu je sagradio džamiju, mekteb, tekiju, dva hana i jednu banju, te više dućana. O tome Evlija Čelebi kaže:

„Tu kasabu podigao je Kodža Musa-paša, jedan od vezira sultana Murata IV i oslobodio je svih uobičajenih nameta... To je carsko krunsko dobro u Bosanskom ejaletu i mali kadiluk u rangu kadiluka od sto akči. Ima spahijskog ćehaju i janičarskog serdara, a nema drugih organa vlasti. To je divna i krasna kasaba u

jednom dolovitom i prostranom terenu s baščama i vinogradima. Ima oko sedamdeset kuća koje su u dobrom stanju. Ima divnu Musa-pašinu džamiju, koja zaslužuje da se vidi. To je džamija čija su vrata i zidovi, mihrab, minber i svodovi kapija savršeno lijepo i umjetnički izgrađeni, a sva je sagrađena od mramora zelenog kao smaragd. I kad je sunce obasja, iz vrata i zidova zasijaju zelene zrake. U ovoj zemlji nema nigdje takve džamije od zelenog mramora. Tu postoje tri mahalska mesdžida, jedna tekija, osnovna škola, dva trgovačka svratišta, javno kupatilo i osamnaest zanatlijskih dućana. Sve su to zadužbine umrlog Kodža Musa-paše.“ (E. Čelebi, *Putopis, Odlomci...*, 2/253, Sarajevo, 1957.)

Musa-paša bio je vrlo uljudan i pametan čovjek. Imao je čist jezik, da su se svakome svidjele njegove riječi, svako je slušao šta on govori, a govorio je prirodno i uopće nije imao namjeru da preuveličava. Kod njega se nije moglo desiti da izgovori neku riječ koja je vjerom zabranjena. Bio je čovjek zdravog osjećaja i osoba koja ide pravim Putem (Pečevi, *Historia*, 2/376).

17. Ahmed-paša Sarhoš

Rodom je iz Bosne. Bio je beglerbeg od Ozija, kasnije od Konje, Anadola i Egra, sve dok nije postao vezir 1683. god.

Godine 1689. imenovan je namjesnikom Egipta. Umro je u Kairu 1691. god., a ukopan je u gradskom groblju Karafa. Bio je dobar vojskovođa i državnik. U Egiptu je na dužnosti namjesnika proveo godinu dana i šest mjeseci. Obnovio je i renovirao mnoge objekte u Kairu, između ostalog, i džamiju El-Muejjed, kojoj je prijetila opasnost od urušavanja. (El-Džeberti, *Tarih*, 1/34)

18. Mustafa-paša Nišandžija

Rođen je u Mostaru. Bio je državni sekretar, namjesnik u Siriji 1630. god., vezir na divanu, nišandžija i na kraju namjesnik Egipta. Umro je 1661. god.

19. Ahmed-paša Sari

Rodom je iz Bosne, a poznat po nadimku Sari (Žuti). Iz dvora je izašao kao spahija. Obnašao je dužnost ćehaje kod Musa-paše. Godine 1648. imenovan je vezirom i namjesnikom

Dijarbekira, a naredne godine u istom svojstvu premješten je u Egipat. Godine 1651. bio je veliki vezir, i kao takav pokušao je uvesti reda u državi. Međutim, u tome je imao malo uspjeha. Pogubljen je 1653. god. Bio je dobar državnik, pobožan i nepodmitljiv (Bašagić, *Znameniti Bošnjaci...*, 336).

20. Husein-paša Dizveren

Rodom je iz Bosne, gdje je kao beg došao na dobar glas i za zasluge imenovan beglerbegom. Godine 1690. bio je valija Bosne, a sljedeće godine imenovan je vezirom i zamjenikom velikog vezira u Carigradu, da bi 1697. god. postao namjesnikom Egipta i na toj dužnosti ostao dvije godine. Umro je 1705. godine.

Poslije njega valija Egipta bio je Kara Mehmed-paša, koji je na tom položaju ostao pet godina. Bio je sljedbenik halvetijskog reda, pa je otuda na Karamejdanu u Kairu podigao džamiju, hanikah, imaret (javnu kuhinju) i musafirhanu za pripadnike ovog reda iz Rumelije (El-Džeberti, *Tarih*, 1/40-42).

21. Osman-paša Hercegović

U literaturi ga susrećemo pod imenom Ercegovac Osman-paša, Osman paša (Erdženli), Hercegovac Osman-paša, Osman-paša Kazanac.

Rodom je iz Kazanaca, mjesta koje leži na krajnjoj jugoistočnoj periferiji gatačke općine, nedaleko od granice Crne Gore.

Osman-paša Hercegović potječe iz kršćanske porodice. Kao adžemi-oglan, odveden je u Istanbul. U Istanbulu je na carskom dvoru školovan. Tu je primio islam i dobio ime Osman. Brzo je napredovao u službi. Bio je prvo bostandžibaša, pa je onda imenovan vezirom i postavljen za namjesnika u Šamu 1675. god., a kada je savladao nepokorna arapska plemena, imenovan je 1678. god. za beglerbega od Anadola, zatim je bio namjesnik Egipta, a odatle je premješten 1683. god. za namjesnika u Bosni. Naredne godine bio je namjesnik Egra u Mađarskoj, gdje je 1685. god., šetajući gradom, poginuo. Bio je dobar i velikodušan vezir. U rodnom mjestu Kazancima sagradio je džamiju, mekteb i medresu.

Džamija je situirana, prema H. Hasandediću, u najljepšem i najplodnijem dijelu Kazanaca, nedaleko od izvora pitke vode...

Za osnovicu je imala kvadrat stranice deset metara i bila je građena od tesanog kamena i pokrivena krovom pod pločom. Uz desni zid dograđena joj je munara od kamena s osnovom oktagona koja do šerefa ima 28 basamaka i koja je bila visoka oko 15 metara.

Imao je tri sina. Jedan od njih otišao je u Egipat, gdje je dobio veliki posjed i obogatio se. Kasnije se vratio u Kazance i tu dvore i zadužbine sagradio, koje je kasnije Bajo Pivljanin porušio. (H. Hasandedić, *Muslimanska baština u istočnoj Hercegovini*, 202)

22. Mehmed-paša Bošnjak

Poslije Abdullah-paše Čuprilića, koji je 1731. god. opozvan iz Egipta, na njegovo mjesto imenovan je Mehmed-paša Bošnjak, silahdar i vezir Basre, koji je na tu dužnost stupio 1732. god., da bi nakon godinu dana bio vraćen u Carigrad kada je i umro (El-Džeberti, *Tarih*, 1/191; Bašagić, *Znameniti Bošnjaci...*, 390).

23. Ahmed Ćamil-paša Sopasalan

Sam pridjevak Sopa (motka) i Salan (mlati) ukazuje da je on bio jako strog u primjeni zakona, pa je otuda imao velikih problema kako u Bosni, tako i u drugim pokrajinama u kojima je bio namjesnik.

U Bosni je npr., kad je postao namjesnik 1755. god., zbog primjene zakona izazvao protiv sebe i malo i veliko i prouzrokovao ustanak. U tom ustanku su njegove trupe doživjele poraz. Na tužbu Bošnjaka bio je premješten za namjesnika u Egipat.

U Egiptu je, kada je imenovan 1759. god., doživio istu sudbinu, pa je ubrzo svrgnut s položaja a umjesto njega Egipćani su na ovaj položaj imenovali ranijeg namjesnika Mustafa-pašu i o tome obavijestili Portu. Veliki vezir Mehmed Ragib-paša, koji je ranije i sam bio namjesnik Egipta, imenovao je Bećir-pašu za novog namjesnika u Egiptu, koji je nakon dva mjeseca umro. Ukopan je na gradskom groblju Karafa u Kairu 1761. god.

Ahmed Ćamil-paša razriješen je vezirske časti i prognan u Resmo. Kasnije je pomilovan i imenovan za namjesnika na Kreti. Idući da primi novo imenovanje, umro je u Lemu 1763. god. Njegov sin Haki Mehmed-paša prošao je sve činovničke službe dok

nije postao vezir 1795. god. Tri puta padao je u nemilost i tri puta mu je vraćana vezirska čast. Umro je u progonstvu 1811. god. (El-Džeberti, *Tarih*, 1/323; Bašagić, *Znameniti Bošnjaci...*, 333, 358).

و حضر أحمد باشا كامل المعروف بسطلان في أواخر سنة 1174 هـ وكان ذا شهامة و قوة مراس فنقق في الأحكام و صار يركب و ينزل و يكشف على الأنبار و الغلال فتعصبت عليه الأمراء و عزلوه و أصعدوا مصطفى باشا المعزول و عرضوا في شأنه إلى الدولة و سافر بالعرض الشيخ عبد الباسط السنديوتي ... و لما وصل العرض إلى الدولة و كان الوزير إذ ذاك محمد باشا راعب فوجهوا أحمد باشا المنفصل إلى ولاية قنڨية و مصطفى باشا إلى حلب و وجهوا باكير باشا إلى حلب إلى مصر فحضر و طلع إلى القلعة و أقام نحو شهرين و مات و دفن بالقرافة سنة 1175 هـ. (الجبرتي، تاريخ الجبرتي، 1/323)

24. Ahmed-paša Džezzar

Ali-paša Hećimović je u dva navrata bio namjesnik Egipta. Prvi put 1740-1741. god., kad je okupljenim predstavnicima egipatskog društva, između ostalog, rekao da on nije došao u Egipat da podstiče smutnju među ljudima i da jedne navraća protiv drugih, nego da svakome od njih da njegovo pravo koje mu i pripada. Njegovo namjesnikovanje u Egiptu bilo je, prema Džebertiju, vrijeme sigurnosti i velikog povjerenja.

U drugom mandatu 1755.-1757. god. u njegovoj sviti bio je i Ahmed-paša Džezzar, Bošnjak, rođen u Fatnici kod Stoca, koji je pri kraju mandata Ali-paše Hećimovića otišao na hadž, a kada se vratio, Ali-paša je već bio napustio Egipat i vratio se u Carigrad. Tada je Ahmed-paša Džezzar ostao u Egiptu. Nakon toga preselio se u Siriju, upokorio Tahira Omera i postao namjesnik u Sajdi, zatim namjesnik i serasker cijele Sirije.

Pokušaj Napoleona Bonaparte da zauzme Siriju i krene dalje prema istoku bio je osujećen. Njemu se u Siriji suprotstavio Ahmed-paša Džezzar i natjerao ga da se vrati u Egipat, a Napoleon je nakon povratka izjavio: „Da ne bi ovog čovjeka, osvojio bi cijeli svijet.“

Ahmed-paša Džezzar je tada po četvrti put imenovan namjesnikom Sirije, kojom je kao vazal vladao punih 30 godina. U njegovoj sviti, prema Bašagiću, bilo je mnogo Bosanaca i Hercegovaca. Među njima je bio i čuvani Hadžibeg Rizvanbegović, zvani Hadžun. Ahmed-paša Džezzar umro je u dubokoj starosti 1804. god.

Njegovu smrt zabilježio je i El-Džeberti. U djelu *Adžaibu-l-asar fi-t-teradžumi ve-l-ahbar* (3/467) kaže:

و مات الحناب المكرم و المشير المقدم الوزير الكبير و الدستور الشهير أحمد باشا الشهير بالجزار و أصله من بلاد البشناق و خدم عند المرحوم علي باشا حكيم أوغلي و عمل عنده شقاسيا و حضر صحبته إلى مصر في ولايته الثانية سنة 1171 هـ فقتولت نفسه إلى الحج و استأذن مخدمه فأذن له في ذلك و أوصى إليه أمير الحج إذ ذاك صالح بيك القاسمي فأخذ صحبته و أكرمه و أساه رعاية لأخاطر علي باشا و رجع معه إلى مصر فوجد مخدمه قد انفصل من ولاية مصر و سافر إلى الديار الرومية و وصل نعيه بعد أربعة أشهر من ذهابه فاستمر المترجم في مصر و تزيا بزي المصريين.

25. Meleć Mehmed-paša

Meleć Mehmed-paša sin je Bošnjaka Sulejman-paše. Rođen je 1719. god. Krenuo je stopama svoga oca, pa je prvo bio časnik u mornarici, zatim čehaja brodogradilišta u Carigradu, da bi kasnije u dva navrata bio imenovan kapudan-pašom, 1752. i 1767. god. Bio je vezir pa više puta zamjenik velikog vezira i konačno 1792. god. veliki vezir, i to posljednji bosanski veliki vezir u Otomanskom carstvu.

Njegovo kretanje u službi bilo je vrlo složeno. Često je bio u nemilosti, da bi nakon godinu ili dvije godine opet bio pomilovan i vraćen u službu. Nakon pomilovanja namjesnikovao je u Solunu, Janji, Beogradu i drugim mjestima, i konačno u Egiptu 1780. god. Njegov namjesnički mandat u Egiptu trajao je godinu dana i dva mjeseca, nakon čega je vraćen u Carigrad. O njemu Abdurahman el-Džeberti kaže:

„Bio je ugledna ličnost, upućen u mnoge znanosti, ponosan i komunikativan, pravedan i skroman, dobar državnik koji je u zreloj dobi napustio Egipat i otišao u Carigrad radi preuzimanja položaja velikog vezira.“

(و في منتصف شعبان) ورد أبا بطلب محمد باشا ملك إلى الباب ليتولى الصدارة فنزل من القلعة إلى قصر العيني و أقام بقية شهر شعبان و نزل في غرة رمضان و سافر إلى سكندرية فكانت مدة ولايته ثلاثة عشر شهرا و تصفا و هداية الأمراء و لم يحاسبوه على شيء و نزل في غاية الإعزاز و الإكرام و كان من أفاضل العلماء متضلعا من سائر الفنون و يحب المذاكرة و المباحثة و المسامرة و أخبار التواريخ و حكايات الصالحين و كلام القوم و كان طاعنا في السن منور الشبهة متواضعا. (الجبرتي، تاريخ الجبرتي، 2/104)

Godine 1794. povukao se u mirovinu i nastanio u ljetnikovcu koji je kupio od sultanije Aiše. Umro je 1802. god. i ukopan u turbetu njegove sultanije Zejnebe na Souk česmi (El-Džeberti, *Tarih*, 2/86; Bašagić, *Znameniti Bošnjaci ...*, 397).

LITERATURA

1. Muhammed Abdulmun'im Hafadža, *Qissatu l-edebi fi Misr*, Al-Qahira, 1956.
2. Abdurrahman el-Džeberti, *Tarihu l-Džeberti*, Al-Qahira, 1905.
3. Joseph von Hammer, *Historija Turskog (Osmanskog) carstva*, Zagreb, 1979.
4. Safvet-beg Bašagić, *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*, Svjetlost, Sarajevo.
5. Ekmeluddin Ihsanoglu, *Historija osmanske države i civilizacije*, Sarajevo, 2004.
6. Ekmeluddin Ihsanoglu, *Osmanlije i nauka*, Sarajevo, 2006.
7. Vedad Biščević, *Bosanski namjesnici osmanskog doba*, Sarajevo, 2006.
8. Safvet-beg Bašagić, *Kratka uputa u prošlost BiH*, Sarajevo, 1900.
9. Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, Sarajevo, 1998.
10. Smail Balić, *Kultura Bošnjaka*, Zagreb, 1994.
11. Ibrahim Pečevi, *Historija*, Sarajevo, 2000.
12. Mehmed Handžić, *Teme iz književne historije*, Sarajevo, 1999.
13. Evlija Čelebi, *Putopis, odlomci o jugoslovenskim zemljama*, Sarajevo, 1957.
14. Muvekkit, *Povijest Bosne*, Sarajevo, 1999.
15. Hifzija Hasandedić, *Muslimanska baština u istočnoj Hercegovini*, Sarajevo, 1990.
16. Hazim Šabanović, *Književnost muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Sarajevo, 1973.
17. Muhammed Harb, *Al-Busna ve l-Herseg mine lfethi ile l-kariseti*, Al-Qahira, 1994.
18. Ahmed Šelebi bin Abdulgani, *Tarihu l-'ayni*, Al-Qahira, 1978.
19. Muhammed Ferid, *Tarihu d-devleti l-'usmaniyye*, Bejrut, 1983.
20. Muhammed Fuad Koprulu, *Qijamu d-devleti l-'usmaniyye*, Al-Qahira, 1967.